

Research paper
Year (Vol.), Season 2025

A Semiotic Analysis of Barthes' Five Narrative Codes in Children's Stories and an Exploration of Children's Perception of Their Hidden Meanings

Saeedeh Jafarnezhad¹ | Gholam Reza Azari² | Foroogh Kazemi³

¹ Phd Candidate, Department of Linguistics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

E-mail: s.jafarnezhad@iau.ac.ir

² Associate professor, Department of Culture and Communication, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) E-mail: qol.azari@iauctb.ac.ir

³ Associate Professor, Department of Linguistics, CT.C., Islamic Azad University, Tehran, Iran
E-mail: or.kazemi@iauctb.ac.ir

Article Info

Article type:

Research article

Article history:

Received: 5 July 2025

Accepted: 2 Dec. 2025

Keywords:

children's literature,
preschool student,
narrative codes,
barthes,
reception analysis.

ABSTRACT

Children's literature provides an effective medium for the transmission of cultural, social, and moral values. Drawing upon Barthes' theory of the five narrative codes, this study analyzes the narrative structure of a selection of children's stories to explore how meaning is encoded within the text. Employing a qualitative approach i.e. interview, the responses and interpretations of fifteen preschool-aged girls were documented and analyzed through the lens of reception theory. Findings indicate that while the participants lacked the capacity for conscious analysis of complex textual layers, they more readily understood the proairetic and hermeneutic codes compared to the cultural and symbolic ones. This suggests that, although some narrative codes pose greater cognitive demands, children are nonetheless capable of interpreting a significant portion of the text's hidden meanings through imagination, identification, and lived experience. The study highlights the need to align narrative strategies with children's cognitive and interpretive capacities.

Cite this article: Jafarnezhad, S., Azari, Gh., & Kazemi, F. (2025). "A Semiotic Analysis of Barthes' Five Narrative Codes in Children's Stories and an Exploration of Children's Perception of Their Hidden Meanings". *Journal of Linguistic Studies: Theory and Practice*, Year (Vol.), ...-.....

© The Author(s).

Publisher: University of Kurdistan.

DOI: [10.22034/jls.2025.144261.1280](https://doi.org/10.22034/jls.2025.144261.1280)

1. Introduction

Children's literature, as one of the most significant educational, pedagogical, and cultural instruments, plays a vital role in the formation of personality and in the cognitive and social development of children. For generations, children's stories—particularly in the form of oral narration—have served as vehicles for transmitting experiences, norms, beliefs, and cultural values to younger audiences. Despite their seemingly simple narrative structure, children's stories are embedded with multiple layers of meaning, encoded through imagery, action, symbolism, suspense, and intertextual or cultural references. A central question arises: to what extent is the child reader, with their unique cognitive, linguistic, and developmental capacities, able to decode and interpret these embedded meanings? The present study addresses this question by investigating how Roland Barthes' five narrative codes are employed within children's texts and how young readers respond to these latent codes. In other words, the research adopts a dual analytical lens—focusing both on the semiotic structure of the text and on the child audience's reception and interpretation of these codes.

2. A brief note of previous works

A range of scholarly investigations has focused on the semiotic analysis of cultural artifacts aimed at children, utilizing this approach to uncover latent layers of meaning and encoded messages within such texts. In the study by Dweich and Al Ghabra (2022), visual and verbal signs in the Tom and Jerry animation were analyzed through the lens of Peirce's semiotic theory, revealing a predominance of negative semiotic elements. Similarly, studies by Ganji and Zanjanbar (2021) applied semiotic frameworks to examine the representation of childhood and identity construction in children's narratives; however, these works primarily emphasized textual analysis rather than audience reception. Isnah et al. (2021), using cybersemiotics, explored intercultural narratives in animated media and investigated audience reactions in digital environments—highlighting methodological and textual distinctions from the current study. Other works, including those by Buckingham (2000), Barrett (2015), Kaziaj and Bauwel (2017), O'Shea (2015), Stamou et al. (2015), and Abdollahian & Alepour (2020), focused on reception analysis to examine how children interpret cultural texts. What distinguishes the present study is its integrative methodology—bridging semiotic analysis with audience reception—to explore how Barthes' five narrative codes are embedded in children's literature and how young readers comprehend and interpret these underlying codes.

3. Theoretical framework

In his work *S/Z*, Roland Barthes introduced five narrative codes—hermeneutic, proairetic, semantic, symbolic, and referential—demonstrating that meaning in literary texts emerges through the interplay of these codes. Respectively, these codes function to generate enigmas, advance the narrative action, assign layered meanings, construct conceptual oppositions, and reference extratextual knowledge. Reception analysis, within audience studies, conceptualizes the reader as an active agent in meaning-making. In contrast to classical transmission models of communication, this approach emphasizes individualized interpretation shaped by cultural, social, and personal contexts. Grounded in Stuart

Hall's encoding/decoding theory, reception analysis explores how audiences may interpret and decode messages in varied and sometimes oppositional ways, depending on their situated backgrounds.

4. Research methodology

This study adopts a mixed-method approach comprising two main phases: textual analysis and reception analysis. In the first phase, three conceptually aligned stories from The Berenstain Bears series by Stan and Jan Berenstain were selected for their shared emphasis on moral messages discouraging inappropriate behaviors. These texts were analyzed using Barthes' five narrative codes to identify the embedded semiotic structures.

In the second phase—focused on audience reception—preschool children's responses to the narrative codes were investigated through a combination of read-aloud sessions and focus group interviews. The sampling was convenience-based with a limited random selection. Data were collected from a preschool class at the Tazkieh Girls' School in District 2 of Tehran, where 15 female students participated. This age group was chosen due to their emerging capacity to follow narratives, comprehend storylines, and express viewpoints. The children's verbal and behavioral responses during the sessions were recorded and later subjected to thematic analysis. These responses were then mapped onto Barthes' codes to determine whether the codes were perceived as comprehensible, engaging, or ambiguous to the child audience.

5. Conclusion

The present study demonstrates that Barthes' five narrative codes function unevenly in children's literature. Codes aligned with children's cognitive development, lived experience, and action-oriented thinking—such as the proairetic and hermeneutic codes—proved more effective in message transmission and engagement. In contrast, symbolic and referential codes require more creative representations and narrative-visual scaffolding to render abstract meanings accessible to young audiences.

These findings suggest that the design of children's texts should not rely solely on the transmission of cultural values or abstract concepts. Instead, such meanings should be embodied through action-based structures, concrete dialogues, and relatable scenarios to facilitate experiential understanding. Furthermore, reception analysis emerges as a valuable tool for assessing the communicative efficacy of stories and identifying the gap between intended meaning and audience interpretation.

دوره ۴، شماره ۴، شماره پیاپی ۱۴۰۴، ص ۱-۳

تحلیل رمزگان پنج گانه بارت در داستان های کودک و بررسی دریافت کودکان از معانی نهفته آنها

سعیده جعفرنژاد^۱، غلامرضا آذری^۲، فروغ کاظمی^۳

۱. دانشجوی دکتری زبان‌شناسی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. s.jafarnezhad@iau.ac.ir

۲. (نویسنده مسؤول) استادیار گروه رسانه و فرهنگ، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

qol.azari@iauctb.ac.ir

۳. دانشیار گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. for.kazemi@iauctb.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

در این پژوهش، با تکیه بر نظریه رمزگان پنج گانه بارت، به تحلیل ساختار روایی چند داستان منتخب کودکان پرداخته شد تا نحوه رمزگذاری معنا در متن بررسی شود. سپس با استفاده از روش مصاحبه، واکنش‌ها و دریافت‌های ۱۵ دانش‌آموز دختر مقطع پیش‌دبستانی، نسبت به رمزگان‌های موجود در این داستان‌ها ثبت شد و بر اساس نظریه دریافت مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که شرکت‌کنندگان، توانایی تحلیل آگاهانه لایه‌های پیچیده متنی را ندارند، اما فهم رمزگان کنشی و هرمنوتیک برای آن‌ها ساده‌تر از درک مفاهیم مرتبط با رمزگان فرهنگی یا نمادین بود. این امر نشان می‌دهد که هرچند برخی رمزگان‌ها برای مخاطب کودک دشوارترند، آنها از طریق تخیل، هم‌ذات‌پنداری و تجربه‌های زیسته خود، قادر به دریافت بخش عمده‌ای از معانی نهفته در متن هستند. این پژوهش بر اهمیت تحلیل رمزگان در طراحی داستان‌های کودکان و لزوم توجه به ظرفیت‌های ادراکی کودک در انتقال معنا تأکید دارد.

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ وصول:

۱۴ تیر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۱ آذر ۱۴۰۴

واژه‌های کلیدی:

داستان کودک،

دانش‌آموزان پیش‌دبستانی،

رمزگان،

بارت،

تحلیل دریافت.

استناد: جعفرنژاد، سعیده؛ آذری، غلامرضا؛ کاظمی، فروغ (۱۴۰۴). «تحلیل رمزگان پنج گانه بارت در داستان های کودک و بررسی دریافت کودکان از معانی نهفته آنها». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، دوره (شماره)، ...-...

حق مؤلف: نویسندگان

ناشر: دانشگاه کردستان

DOI: [10.22034/jls.2025.144261.1280](https://doi.org/10.22034/jls.2025.144261.1280)

۱. مقدمه

ادبیات کودک، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای تربیتی، آموزشی و فرهنگی، نقش کلیدی در شکل‌گیری شخصیت، رشد شناختی و اجتماعی کودکان ایفا می‌کند. داستان‌های کودکان از دیرباز، به‌ویژه در قالب قصه‌گویی، ابزار انتقال تجربه‌ها، هنجارها، باورها و ارزش‌های فرهنگی به نسل‌های جوان بوده‌اند. آن‌چه اهمیت این متون را دوچندان می‌کند، قابلیت آن‌ها در رمزگذاری مفاهیم پیچیده در قالب‌هایی ساده، تصویری و قابل درک برای کودکان است.

در این میان، تحلیل‌های ساختاری و نشانه‌شناختی می‌توانند به ما کمک کنند تا لایه‌های پنهان معنایی موجود در این داستان‌ها را کشف کرده و نحوه تأثیرگذاری آن‌ها بر ذهن کودک را بهتر درک کنیم. رولان بارت، یکی از تأثیرگذارترین نظریه‌پردازان نشانه‌شناسی، با معرفی پنج رمزگان معنایی شامل رمزگان هرمنوتیک، کنشی، نمادین، معنایی و فرهنگی، روشی مؤثر برای تحلیل ساختارهای معنایی پنهان در متون فراهم کرده است. کاربرد این رمزگان‌ها در تحلیل متون کودکان می‌تواند ما را به درک ژرف‌تری از نحوه کدگذاری مفاهیم و واکنش مخاطب کودک به آن‌ها برساند.

داستان‌های کودکان، در عین سادگی ساختاری، حامل لایه‌های پیچیده‌ای از معانی هستند که در قالب تصویر، کنش، نماد، تعلیق و ارجاع‌های فرهنگی کدگذاری شده‌اند. پرسش مهمی که در این میان مطرح می‌شود آن است که آیا مخاطب کودک، با توان ذهنی، زبانی و شناختی خاص خود، قادر به دریافت و رمزگشایی این معانی پنهان هست یا خیر؟ بسیاری از داستان‌ها حاوی مفاهیمی هستند که ممکن است بدون درک رمزگان آن‌ها، پیام اصلی داستان برای کودک مبهم یا حتی گمراه‌کننده باشد. چنانچه کودک قادر به درک رمزگان‌های به‌کاررفته در متن نباشد، فرایند معناسازی دچار اختلال می‌شود و در نتیجه، نه‌تنها متن جذابیت خود را از دست می‌دهد، بلکه تأثیرگذاری لازم را نیز نخواهد داشت.

پژوهش‌های متعددی در زمینه نشانه‌شناسی آثار فرهنگی مربوط به کودکان (داستان، انیمیشن، تصاویر و ...) صورت گرفته است. برای نمونه کریمی‌فیروزجایی و همکاران (۱۳۹۸) به تحلیل نشانه‌شناسی داستان‌های کودک و نوجوان تاجیکی پرداختند تا به زیربناهای فرهنگی و اجتماعی نهفته در این داستان‌ها و ارتباط آن با مبانی و چارچوب‌های کلی فرهنگ و آموزش در آن کشور دست یابند. گنجی و همکاران (۱۳۹۸) با هدف فهم الگوی بازنمایی کودک در انیمیشن‌های مخصوص کودکان، پژوهش نشانه‌شناسی انجام دادند. همچنین، صابری و همکاران (۱۳۹۶) به بررسی نشانه‌شناختی تصاویر کتب کودکان، بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی پرداختند. با این حال، با مرور منابع پژوهشی مختلف مشخص شد که ادبیات محدودی در خصوص فهم کودکان از نشانه‌های مندرج در داستان‌ها یا سایر آثار فرهنگی وجود دارد. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که رمزگان‌های پنج‌گانه بارت در متون کودک چگونه به‌کار رفته‌اند و واکنش کودکان نسبت به این معانی پنهان چگونه است؟ به عبارت دیگر، این پژوهش به دنبال تحلیل دو سویه متن و مخاطب است که به ترتیب از طریق

تحلیل رمزگان‌های پنهان در داستان و بررسی چگونگی دریافت این رمزگان توسط کودک میسر می‌شود. اهمیت این پژوهش از چند منظر قابل بررسی است:

الف. اهمیت نشانه‌شناسی در فهم ادبیات کودک: به کارگیری نظریه‌های نشانه‌شناسی به‌ویژه رویکرد رمزگان‌های پنج‌گانه بارت، ابزار دقیقی برای تحلیل ساختار روایی و معنایی داستان‌های کودکان فراهم می‌کند که می‌تواند در ارزیابی کیفیت محتوای داستان‌ها مفید باشد (عموئیان و نامور مطلق، ۱۴۰۱).

ب. اهمیت مخاطب‌شناسی: شناخت توانمندی‌های ذهنی، زبانی و فرهنگی مخاطب کودک، بخش جدایی‌ناپذیر تولید محتوای مؤثر و مناسب برای اوست. مخاطب‌شناسی در حوزه ادبیات کودک به ما می‌گوید که کودک یک گیرنده منفعل نیست، بلکه بر اساس سطح رشد شناختی خود، به‌صورت انتخاب‌گر، معانی را درک، بازسازی یا حتی نادیده می‌گیرد. این پژوهش در پی آن است که نشان دهد کودکان چگونه رمزگان‌های موجود در داستان را تفسیر می‌کنند و آیا قادر به دریافت پیام‌های نهفته در داستان‌ها هستند یا خیر.

ج. کاربرد تربیتی و آموزشی: درک واکنش کودکان نسبت به معانی پنهان داستان‌ها می‌تواند به مربیان، والدین، نویسندگان و طراحان محتوای آموزشی کمک کند داستان‌هایی طراحی کنند که از لحاظ زبانی، فرهنگی و اخلاقی با ظرفیت و تجربه زیسته کودک هماهنگ باشد.

۲. پیشینه پژوهش

نشانه‌شناسی آثار فرهنگی متعلق به کودکان، در مطالعات متعددی مورد واکاوی قرار گرفته است و به‌مثابه رویکردی تحلیلی برای شناسایی معانی ضمنی و ساختارهای معنایی نهفته در تولیدات فرهنگی استفاده شده است. دیویچ و القربا^۱ (۲۰۲۲) پژوهشی انجام دادند با عنوان «کارتون‌ها: مضامین و درس‌ها: تحلیل نشانه‌شناختی^۲» و در آن به مطالعه نشانه‌شناسی سریال‌های کارتونی مورد علاقه کودکان مهدکودک منتخب عراقی پرداختند. هدف از انجام این پژوهش رمزگشایی نشانه‌های غیرکلامی به منظور شناسایی مثبت یا منفی بودن نشانه‌های کلامی و بصری کلامی بوده است و دو قسمت از انیمیشن «تام و جری» به‌عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. جهت تجزیه و تحلیل طبقه‌بندی نشانه‌ها به شمایل، نمایه و نماد از نظریه پیرس استفاده شد و نتایج نشان داد «منفی بودن»، جنبه غالب در این نمونه‌ها بوده است. به لحاظ استفاده از روش نشانه‌شناسی و تمرکز بر آثار فرهنگی مرتبط با کودکان، مقاله دیویچ و القربا با مقاله حاضر مشابهت دارد. آنچه این دو پژوهش را از هم متفاوت می‌کند: ۱. رویکردهای نشانه‌شناسی متفاوت، ۲. نمونه پژوهش متفاوت (انیمیشن و متن داستان) و ۳. هدف پژوهش می‌باشد؛ به این صورت که در پژوهش کنونی نشانه‌شناسی جهت استخراج رمزگان انجام شد تا در مرحله بعد دریافت کودکان از این رمزگان‌ها مورد بررسی قرار گیرد، در حالی که

^۱ Dweich and Al Ghabra

^۲ Cartoons: Themes and Lessons: A semiotic analysis

در پژوهش دیویچ و القربا هدف از انجام این پژوهش شناسایی مثبت و منفی بودن نشانه‌های کلامی و بصری کلامی بوده است.

در مقاله‌ای تحت عنوان «مطالعه نشانه‌شناختی تصویر کودک در انیمیشن ایرانی مهارت‌های زندگی برای کودکان» گنجی و همکاران (۱۴۰۰) از تحلیل نشانه‌شناختی جهت فهم الگوی بازنمایی کودک در انیمیشن بهره گرفتند. زنجابر (۱۴۰۰) نیز در مقاله «مقایسه هویت‌یابی در سه داستان کودک با موضوع مشترک مدارنگی»، پارادایم هویت‌یابی در داستان‌های کودک را از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی مورد بررسی قرار داد. جنبه شباهت این دو اثر با پژوهش کنونی استفاده از روش نشانه‌شناسی و تمرکز بر آثار فرهنگی مرتبط با کودکان بوده است، با این حال هر دو اهدافی متفاوت از اثر فعلی را دنبال می‌کنند؛ برجسته‌ترین تفاوتی که می‌توان به آن اشاره کرد در این است که مقاله زنجابر (۱۴۰۰) و گنجی (۱۴۰۰)، متمرکز بر متن هستند، در حالی که بخشی از پژوهش کنونی بر دریافت مخاطب از متن تمرکز دارد.

ایزنا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «روایت‌های بین فرهنگی در ادبیات کودکان: تحلیلی از نشانه‌شناسی سایبری^۲» با استفاده از روش نشانه‌شناسی سایبری (یکی از شاخه‌های نشانه‌شناسی که ماهیت بینارشته‌ای نیز دارد) به بررسی روایت‌های فرهنگی در انیمیشن «اوپین و ایپین»^۳ پرداخته است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ادبیات سایبری کودکان، روایت‌های بین فرهنگی متنوعی مانند فرهنگ انگلیسی، جشن دیوالی، سال نو چینی، بازارهای شبانه و مدل موهای کره‌ای را در بر می‌گیرد و بازتاب این تأثیرات در دنیای واقعی، از طریق واکنش‌های کاربران در فضای مجازی قابل مشاهده است. بنابراین، روایت‌های بین فرهنگی در ادبیات کودکان نه تنها در شکل‌گیری داستان‌ها، بلکه در جنبه‌هایی از زندگی واقعی نیز نقش دارند. اثر مذکور و مطالعه کنونی در این نکته شباهت دارند که هر دو ابتدا اثر فرهنگی مدنظر را نشانه‌شناسی کرده و سپس بازتاب آن را در نمونه‌های کودک پژوهش کرده‌اند. وجه تفاوت این دو اثر نیز در ۱. انتخاب رویکرد نشانه‌شناسی (نشانه‌شناسی سایبری در مقابل رمزگان پنج‌گانه بارت)، ۲. نمونه پژوهش (انیمیشن در مقابل متن داستان) و ۳. نوع گردآوری داده از مشارکت‌کنندگان (مشاهده واکنش‌های کاربران در فضای مجازی در مقابل مصاحبه گروهی) است.

در حوزه کودک، پژوهش‌های متعددی با محوریت تحلیل دریافت انجام شده است. طبق یافته‌های باکینگهام^۴ (۲۰۰۰)، کودکان در مواجهه با رسانه‌ها، به صورت فعال معناسازی می‌کنند و حتی می‌توانند عناصر انتقادی در روایت‌ها را شناسایی کنند. در این خصوص، برت^۵ (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان

^۱ Isnah

^۲ Cross-Cultural Narratives in Literature for Children: A Cyber Semiotics Analysis

^۳ Upin and Ipin

^۴ Buckingham

^۵ Barret

«تحلیل روایی نقش بازی، تفکر و موسیقی در جهان‌سازی کودکان خردسال^۱» عنوان می‌کند که کودکان، بسته به زمینه خانوادگی، میزان سواد رسانه‌ای و تجربه زیسته خود، برداشت‌های بسیار متنوعی از داستان‌ها، فیلم‌ها و بازی‌های دیجیتال دارند.

کازیاج و باول^۲ (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان «مطالعه‌ای چندروشی در مورد دریافت اخبار کودکان و تلویزیون در آلبانی^۳» دریافت افراد ۱۰ تا ۱۵ سال را درخصوص نحوه به تصویر کشیده شدن کودکان، توسط رسانه‌های خبری را بررسی کرده‌اند و برای انجام آن از روش تحلیل دریافت استفاده کردند. پژوهش حاضر همچون مطالعه کازیاج و باول، به بررسی دریافت کودکان از متون رسانه‌ای می‌پردازد، اما در دو جنبه مهم با آن تفاوت دارد: نخست، متن رسانه‌ای در تحقیق کازیاج و باول اخبار تلویزیونی است و ما به تحلیل داستان مکتوب می‌پردازیم. دوم، پژوهش آنها بر چگونگی درک کودکان از بازنمایی تصویر خود در اخبار تمرکز دارد، در حالی که پژوهش ما بر واکاوی دریافت کودکان از رمزگان پنهان در متن داستانی استوار است.

اوشی^۴ (۲۰۱۵) مقاله‌ای مروری با عنوان «تحلیل دریافت به‌منظور درک رابطه کودکان با داستان^۵» را نگارش کرده است. وی در این اثر بر اهمیت استفاده از روش تحلیل دریافت جهت مطالعه رابطه کودکان با داستان‌های تخیلی در آفریقای جنوبی تأکید دارد. او با اشاره به بحران سواد در نظام آموزشی آفریقای جنوبی، نشان می‌دهد که بسیاری از کودکان به دلیل فقر، چنذبانگی اجباری و کمبود منابع، در یادگیری خواندن با چالش‌هایی جدی مواجه‌اند. همچنین، بیشتر کتاب‌های منتشر شده برای کودکان، برای استفاده آموزشی در مدارس تهیه شده‌اند و نه برای لذت‌بردن از مطالعه. در این شرایط، شناخت ذائقه واقعی کودکان نسبت به ادبیات می‌تواند به تولید متونی منجر شود که هم‌سو با علایق آنان باشد و انگیزه خواندن را در آنان تقویت کند. از این رو، روش تحلیل دریافت با بهره‌گیری از مصاحبه، مشاهده و تحلیل بستر فرهنگی، می‌تواند به شناخت دقیق‌تر علایق کودکان منجر شود و نقش مؤثری در ارتقای سطح سواد و علاقه به خواندن در میان کودکان ایفا کند. این مقاله از آن جهت که بر اهمیت به‌کارگیری روش تحلیل دریافت در فهم رابطه کودکان با داستان تأکید می‌کند، با پژوهش حاضر شباهت دارد. با این حال، از منظر روش‌شناسی این دو اثر، تفاوت‌های چشمگیری با یکدیگر دارند.

استامو^۶ و همکاران (۲۰۱۵) در مقاله «صحبت کودکان خردسال درباره سبک‌های گفتاری کارتون‌ها و قهرمانان تلویزیونی محبوب خود: دریافت رسانه‌ای و نگرش‌های زبانی^۷» دیدگاه کودکان شش ساله یونانی را در خصوص تنوع زبان‌شناسی اجتماعی در کارتون‌ها و سریال‌های تلویزیونی محبوبشان مورد

¹ A narrative analysis of the role of play, thought and music in young children's world-making

² Kaziaj and Bauwel

³ A multi-method reception study on children and television news in Albania

⁴ O'Shea

⁵ Using reception analysis to understand children's relationship with fiction

⁶ Stamou

⁷ Young children talk about their popular cartoon and TV heroes' speech styles: media reception and language attitudes

مطالعه قرار دادند و برای نیل به این هدف از نظریه تحلیل دریافت استفاده کردند. در این پژوهش موضوعی که مورد تحلیل دریافت قرار گرفت «واقعیت زبانشناسی اجتماعی»^۱ بوده است و از این منظر با پژوهش پیش‌رو که رمزگان موجود در داستان‌های برگزیده کودک را مورد بررسی قرار می‌دهد، تفاوت دارد.

عبدالهیان و عاله‌پور (۱۳۹۹) پژوهشی با عنوان «دریافت کودکان از مفاهیم انتقادی پویانمایی‌های «دلیر» و «یخ‌زده» انجام دادند که هدف آن ۱. شناسایی مفاهیم انتقادی در پویانمایی‌ها و ۲. چگونگی تفسیر این مفاهیم توسط کودکان بوده است که برای نیل به این هدف «نظریه دریافت» را به عنوان چارچوب نظری برگزیدند. وجه شباهت پژوهش مذکور با اثر پیش‌رو در این است که هر دو ابتدا مفاهیمی را از محتوای رسانه‌ای استخراج کرده و سپس برداشت یا دریافت کودکان را بر اساس همان مفاهیم تحلیل و بررسی می‌کنند، با این تفاوت که مفاهیم مدنظر در پژوهش عبدالهیان و عاله‌پور مفاهیم انتقادی بوده، اما تمرکز این پژوهش بر رمزگان پنج‌گانه بارت است.

در مجموع، بخش عمده‌ای از مطالعات پیشین در حوزه ادبیات کودک، تحلیل نشانه‌شناختی آثار را به شناسایی معانی پنهان در سطح متن محدود کرده‌اند و کمتر به فرآیند دریافت و تفسیر این معانی از سوی مخاطب کودک پرداخته‌اند. در نتیجه، پیوند میان رمزگان موجود در متن و همچنین، شیوه درک، تفسیر و بازتولید آن‌ها از سوی کودکان، تا حد زیادی نادیده گرفته شده است. دیگر اینکه عمده پژوهش‌هایی که به بررسی دریافت کودکان از آثار فرهنگی پرداخته‌اند، بر رسانه‌های دیداری و دیجیتالی مانند انیمیشن‌ها، تلویزیون و بازی‌های رایانه‌ای متمرکز بوده‌اند و متون مکتوب داستانی سهم اندکی در این پژوهش‌ها داشته‌اند و کمتر به عنوان بستری برای بررسی چگونگی تکوین معنا در ذهن کودک مورد توجه قرار گرفته‌اند. همچنین، از دیدگاه نظری، نظام رمزگان پنج‌گانه رولان بارت به‌ندرت در تحلیل روایت‌های کودکان به کار رفته است؛ به‌ویژه در پیوند با تحلیل دریافت مخاطب که می‌تواند ابعاد تازه‌ای از فرایند معناسازی را آشکار سازد. از این رو، پژوهش حاضر با تلفیق دو رویکرد نشانه‌شناسی بارت و تحلیل دریافت، کوشیده است در حد بضاعت خود موارد مذکور را پوشش دهد. به این صورت که در گام نخست، رمزگان‌های پنهان در داستان‌های منتخب کودکان شناسایی و تحلیل شدند و در گام دوم، نحوه درک و تفسیر این رمزگان از سوی کودکان مورد تحلیل قرار گرفتند. بدین ترتیب، پژوهش حاضر با ایجاد پیوندی میان تحلیل متن و تحلیل مخاطب، تلاش دارد تا به درکی جامع‌تر از سازوکار تولید و دریافت معنا در ادبیات کودک دست یابد و گامی در جهت ایجاد پیوند میان دو رویکرد متن‌محور و مخاطب‌محور در مطالعات نشانه‌شناختی بردارد.

۳. مبانی نظری پژوهش: رمزگان پنج‌گانه بارت

¹ Sociolinguistic Reality

در سال ۱۹۷۰، بارت در اثری به نام S/Z تحلیلی ساختارگرایانه از داستان کوتاه «سارازین»^۱ نوشته انوره دوبالزاک^۲ ارائه داد و در این اثر با استفاده از پنج رمزگان نشان می‌دهد که چگونه معنا در متن ادبی تولید می‌شود. بارت می‌نویسد: «ما پنج رمزگان اصلی برای خوانش متون روایی شناسایی می‌کنیم. این رمزگان‌ها به‌طور کامل هم‌پوشانی نداشته، اما اغلب درهم تنیده‌اند؛ چرا که متن چیزی جز شبکه‌ای از این رمزگان‌ها نیست.» (بارت، ۱۹۷۴:۱۷). این پنج رمزگان، شبکه‌ای از معنا را می‌سازند که متن در آن تنیده شده است و معنا نه در یک مسیر خطی، بلکه در هم‌زمانی و تداخل این رمزگان‌ها تولید می‌شود که عبارت‌اند از:

۱. رمزگان هرمنوتیک: بر تولید معماها، تأخیرها و کشف تدریجی پاسخ‌ها دلالت دارد. (بارت، ۱۹۷۴:۱۹)

۲. رمزگان کنشی: با زنجیره رویدادها سرو کار دارد که در جریان خواندن و با گردآمدن اطلاعاتی که روایت به ما می‌دهد، ثبت می‌شوند و نامی به خود می‌گیرند. (پین، ۱۳۰:۱۳۹۲)
این دو رمزگان، رمزگان‌هایی ساختارمند هستند زیرا باید در توالی مشخصی قرار گیرند تا منطقی جلوه کنند (سجادی و بابایی، ۱۴۰۳:۶۹).

۳. رمزگان معنایی: این رمزگان ویژگی‌ها، صفات یا ارزش‌هایی را به شخصیت‌ها، اشیاء، یا موقعیت‌ها نسبت می‌دهد. (بارت، ۱۹۷۴:۱۹)

۴. رمزگان نمادین بر تقابل‌ها، دوتایی‌ها و ساختارهای متضاد (مثل مرگ/زندگی، مرد/زن، تاریکی/روشنایی) تکیه دارد. این رمزگان نقش اساسی در ساختاردهی به تم‌های عمیق‌تر متن دارد و کارکرد آن ایجاد معنا از طریق نظام تقابل‌های دوتایی و استعاری است. (بارت، ۱۹۷۴:۲۰)

۵. رمزگان ارجاعی یا فرهنگی، دانش بیرونی را وارد متن می‌کند و شامل دانش علمی، فرهنگی، تاریخی، اسطوره‌ای، یا مذهبی است که خواننده باید برای درک معنا از قبل داشته باشد. (بارت، ۱۹۷۴:۲۱)

عناصر سه رمزگان فوق‌هاله معنایی خاصی را شکل می‌دهند و نیازی به توالی خاصی ندارند. این رمزگان‌ها بجای اینکه صرفاً سوال «چه اتفاقی افتاد؟» را پاسخ گویند، [معنای] روایت را تعریف می‌کنند. (سجادی و بابایی، ۱۴۰۳:۶۹)

هدف این پژوهش، تحلیل رمزگان در داستان و بررسی چگونگی دریافت این رمزگان توسط کودکان است. در همین راستا، نظام رمزگانی بارت به‌عنوان یکی از ساخت‌یافته‌ترین و جامع‌ترین رویکردهای تحلیل متون داستانی و ادبی به کار گرفته شده است؛ روشی که امکان ارائه تحلیلی دقیق

¹ Sarrasine

² Honoré de Balzac

³ Payne

و منسجم از روایت را فراهم می‌کند. به‌کارگیری این نظام با هدف ارائه معیاری برای تبیین چگونگی تولید معنا در داستان‌های کودکان صورت گرفته تا بر اساس آن بتوان دریافت و تفسیر کودکان از متن داستانی را به‌صورت نظام‌مند مورد بررسی قرار داد.

۳-۲ تحلیل دریافت^۱

تحلیل دریافت یکی از رویکردهای کلیدی در مطالعات مخاطب‌شناسی است که به بررسی نحوه دریافت، تفسیر و معنا دادن مخاطب به پیام‌های رسانه‌ای یا متون فرهنگی می‌پردازد. برخلاف نظریه‌های سنتی ارتباطی مانند نظریه گلوله‌ای^۲، که مخاطب را منفعل می‌پنداشتند، در تحلیل دریافت، مخاطب نقشی فعال در فرآیند معناسازی ایفا می‌کند. این رویکرد از نظریه رمزگذاری/رمزگشایی استوارت هال (۱۹۸۰) ریشه گرفته است. هال نشان داد که مخاطبان ممکن است پیام را به سه شکل دریافت کنند: ۱. مطابق و همسو با مقصود تولیدکننده (ترجیحی^۳)، ۲. برخلاف معنا یا ایدئولوژی نهفته در پیام (مخالف^۴) یا ۳. به‌طور ترکیبی، یعنی با بخشی از پیام موافقت می‌شود و بخشی از آن بر اساس تجربه و ارزش‌های شخصی مخاطب تغییر می‌کند (مذاکره‌ای^۵).

تحلیل دریافت جایگاهی ویژه در مخاطب‌شناسی دارد، چرا که به مرحله نهایی فرآیند ارتباط یعنی «تفسیر توسط مخاطب» توجه دارد. در این دیدگاه، عوامل مختلفی از جمله سن، جنسیت، طبقه اجتماعی، تحصیلات، تجربه‌های زیسته و پیش‌زمینه‌های فرهنگی بر نحوه دریافت پیام تأثیرگذار هستند. به بیان دیگر، یک متن رسانه‌ای یا فرهنگی، تنها زمانی معنا پیدا می‌کند که مخاطب آن را دریافت کرده و براساس چارچوب‌های ذهنی خود تفسیر کند. (مورلی، ۱۹۹۴ و دیگران به نقل از مک‌کویل، ۱۳۸۷:۲۹).

۴. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش به‌صورت ترکیبی و در دو بخش مجزا انجام گرفته است: «تحلیل متنی» و «تحلیل دریافت». هدف از این رویکرد، بررسی چندلایه‌ای متن‌ها از منظر ساختارهای رمزگان بارت و نیز سنجش واکنش‌های ادراکی و تفسیری کودکان در مواجهه با این رمزگان‌ها بوده است. در بخش نخست پژوهش، که به تحلیل متنی اختصاص دارد، سه داستان از مجموعه داستان‌های «خانواده خرس‌ها» نوشته استن و جان برنشتین انتخاب شدند. معیار اصلی انتخاب این داستان‌ها، هم‌راستایی و اشتراک مفهومی میان آن‌ها بود؛ به‌طوری که هر سه داستان با تمرکز ویژه بر پیام‌های اخلاقی و تربیتی، کودکان را نسبت به رفتارهای نادرست و ناپسند آگاه می‌سازند. این اشتراک مفهومی، امکان مقایسه و تحلیل نظام‌مند رمزگان پنهان در هر داستان را فراهم می‌کند و به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا با بررسی دقیق متن‌ها، سازوکارهای انتقال معنا به مخاطب کودک را شناسایی و تبیین کند.

¹ Reception Analysis

² Bullet Theory

³ Dominant Reading

⁴ Oppositional Reading

⁵ Negotiated Reading

همچنین، انتخاب این سه داستان، زمینه لازم برای بررسی چگونگی دریافت این پیام‌ها توسط کودکان و تحلیل تأثیر آن‌ها بر ادراک مخاطب کودک را فراهم می‌آورد و زمینه را برای مطالعه‌ای جامع و منسجم در باب پیوند میان روایت و دریافت کودکان از معنا، مهیا می‌سازد. این سه داستان از یک مجموعه انتخاب شدند تا با داشتن نویسنده واحد و شباهت در فضای داستان و شخصیت‌ها، تأثیر عوامل مداخله‌گر احتمالی بر نتایج تا حد امکان کاهش یابد. اسامی داستان‌ها عبارت‌اند از: تأثیر بد، گاف بزرگ و عمر/اگه بتونی.

در این پژوهش، متن کامل داستان به عنوان حجم نمونه انتخاب شده است و برای تحلیل متون منتخب از روش تحلیل رمزگان بارت بهره گرفته شد. بارت در نظریه خود، پنج رمزگان روایی (رمزگان هرمنوتیک، رمزگان کنشی، رمزگان معنایی، رمزگان نمادین و رمزگان فرهنگی) را معرفی می‌کند که در تعامل با یکدیگر در ساخت معنای متن نقش دارند. شناسایی رمزگان‌ها در هر داستان بر پایه الگوهای معنایی و ساختاری صورت گرفت، به این صورت که برای هر رمزگان، تعریفی عملیاتی تدوین شد و بر اساس آن، بخش‌هایی از متن که با ویژگی‌های آن رمزگان تطابق داشتند، استخراج شد.

در بخش دوم (تحلیل دریافت)، به منظور بررسی دریافت و واکنش کودکان نسبت به رمزگان‌های موجود در داستان‌ها، از روش بلندخوانی و مصاحبه گروه کانونی استفاده شد. به این صورت که داستان‌ها توسط پژوهشگر برای گروهی از کودکان با صدای بلند خوانده شد و در راستای رمزگان‌های احصاشده، پرسش‌هایی در حین و پس از خواندن داستان مطرح شد. سپس، واکنش‌ها و پاسخ‌های نمونه‌ها ثبت و تحلیل شدند.

نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت دردسترس و با انتخاب تصادفی محدود انجام گرفت. جهت گردآوری داده‌ها، به مدرسه دخترانه تزکیه، واقع در منطقه ۲ شهر تهران (به دلیل در دسترس بودن) مراجعه شد و از میان کلاس‌های پیش‌دبستانی این مدرسه، یک کلاس به صورت تصادفی انتخاب شد. در این کلاس، ۱۵ دانش آموز دختر حضور داشتند. انتخاب گروه سنی پیش‌دبستانی به این دلیل صورت گرفت که کودکان در این سن از توانایی پایه‌ای برای درک روایت، دنبال کردن خط داستان و بیان دیدگاه‌های خود برخوردارند.

روش تحلیل پاسخ‌ها شامل دو مرحله بود: نخست، ثبت واکنش‌ها و پاسخ‌های شفاهی و رفتاری کودکان در حین شنیدن داستان و سپس، تحلیل کیفی این پاسخ‌ها با استفاده از تحلیل مضمون. توضیح اینکه پاسخ‌ها با رمزگان بارت تطبیق داده شدند تا مشخص شود کدام رمزگان‌ها برای کودکان قابل درک، جذاب یا مبهم بوده‌اند.

۴-۱ تعریف عملیاتی رمزگان بارت

پیش از تحلیل داستان‌های منتخب بر اساس رمزگان پنج‌گانه بارت، ابتدا تعریف عملیاتی متعلق به هر رمزگان معرفی شده است. در بخش بعد، تحلیل نشانه‌شناسی مختص به هر داستان، ارائه و در پی آن یافته‌های حاصل از مصاحبه و تحلیل آن‌ها شرح داده شده است.

جدول ۱. تعریف عملیاتی رمزگان پنج‌گانه بارت

رمزگان هرمنوتیک	این رمزگان، به منزله آفرینش تعلیق و سپس گره‌گشایی از آن می‌باشد که عموماً با نظام نحوی و واژگان سروکار دارد و می‌توان آن را از روی شکل ظاهری‌اش تشخیص داد. هرگونه پرسش، ابهام، معما، یا تأخیر در ارائه اطلاعات که کنجکاوی خواننده را برانگیزد، به‌عنوان رمزگان هرمنوتیکی کدگذاری می‌شود.
رمزگان کنشی	هر نوع عمل، حرکت یا رخداد قابل مشاهده در داستان که در پیشبرد روایت نقش دارد، به‌عنوان رمزگان کنشی شناسایی می‌شود. این رمزگان با استفاده از افعال کنشی (رفتن، گفتن، جنگیدن، فرار کردن و...) در متن قابل کدگذاری است. هر بار که شخصیت‌ها دست به عمل مشخصی می‌زنند، یک عنصر کنشی ثبت می‌شود. رمزگان کنشی مجموعه‌ای از «پی‌رفت» یا همان توالی‌های کوچک است که در کنار یکدیگر کل روایت داستان را پیش می‌برند، پی‌رفت شامل پنج گزاره می‌شود: ۱. تشریح موقعیت متعال؛ ۲. نیروی برهم‌زننده تعادل؛ ۳. ایجاد موقعیت نامتعادل؛ ۴. نیرویی برخلاف گزاره شماره ۲ که موقعیت متعال را ایجاد می‌کند؛ ۵. تشریح موقعیت متعال.
رمزگان نمادین	هر نوع تصویر، رنگ، شیء یا توصیف که معنایی فراتر از ظاهر خود داشته باشد و مفاهیم انتزاعی یا متضاد (مثل تاریکی/روشنایی، مرگ/زندگی، عشق/نفرت) را القا کند، به‌عنوان رمزگان نمادین در نظر گرفته می‌شود. در کدگذاری رمزگان نمادین، به تضادهای معنایی و کاربرد نمادها (مثل آینه، لباس، شب، آتش) توجه می‌شود.
رمزگان فرهنگی	هر بخشی از متن که به دانش، باور، یا اطلاعات بیرونی (فرهنگی، تاریخی، دینی، علمی و...) ارجاع دهد، رمزگان فرهنگی تلقی می‌شود. در تحلیل عملی، این رمزگان‌ها با ارجاع به مفاهیم بینامتنی، ضرب‌المثل‌ها، باورهای عامیانه یا اطلاعات علمی شناسایی می‌شوند.
رمزگان معنایی	در تحلیل متون داستانی، هر واژه، عبارت یا توصیفی که هویت یا ویژگی خاصی را به شخصیت یا عنصر داستانی نسبت دهد و باعث شکل‌گیری معنایی مشخص در ذهن خواننده شود، به‌عنوان رمزگان معنایی کدگذاری می‌شود. ملاک‌های شناسایی رمزگان معنایی عبارت‌اند از: ۱. صفاتی که به شخصیت یا اشیاء نسبت داده می‌شود (مثل: «مرد جوان خسته»، «کودک کنجکاو»)، ۲. توصیف‌های تکرارشونده که باعث تثبیت یک ویژگی در ذهن خواننده می‌شوند، ۳. واژگانی که به شخصیت، مکان یا شیء، معنا، نقش یا حالت خاصی می‌دهند، ۴. بخش‌هایی از متن که به شخصیت کمک می‌کنند معنا پیدا کند (مثلاً «او همیشه در سایه بود» = نمادی از انفعال یا بی‌قدرتی)، ۵. استعاره‌ها یا واژگان توصیفی که شخصیت‌پردازی یا فضای داستان را غنی‌تر می‌کنند.

۵. نتیجه‌گیری

نام داستان شماره یک

داستان: عمراً اگه بتونی

خلاصه: موضوع داستان تفکیک دو مفهوم شجاعت و انجام کارهای جسورانه و اشتباه است. توتال، توله‌خرس زورگوی مدرسه، طناب خرس خواهر را به زور از او می‌گیرد و خرس برادر برای پس‌گرفتن آن، با توتال و دوستانش مواجه می‌شود. توتال، خرس برادر را به چالش می‌کشد تا برای اثبات شجاعت بودنش، از مزرعه دزدی کند. خرس برادر برای اینکه مورد تمسخر واقع نشود و مانند «جوجه» ترسو نامیده نشود، این کار را انجام می‌دهد و حین دزدی، توسط صاحب مزرعه دستگیر می‌شود. صاحب مزرعه خرس برادر را نصیحت می‌کند و به او یادآور می‌شود که اگرچه این رفتار باعث می‌شود او را «جوجه» صدا زنند، اما تقلید کورکورانه، رفتار «گله‌گوسفندها» است و باید مراقب باشد که از چه کسی، چه کاری را تقلید می‌کند. در انتهای داستان، پدر توتال پس از مطلع‌شدن از رفتار بد پسرش، او را تنبیه می‌کند.

تحلیل نشانه‌شناسی

رمزگان هرمنوتیک: این رمزگان به عناصر رازآلود یا سوالاتی در داستان اشاره دارد که مخاطب را به دنبال پاسخ سوق می‌دهد. در داستان، چند سؤال معمایی مطرح می‌شود:

- چرا خرس خواهر عصبانی است؟ (در آغاز داستان)
- آیا خرس برادر می‌تواند طناب خواهرش را پس بگیرد؟
- آیا خرس برادر موفق می‌شود از دست گروه شرور خلاص شود؟
- واکنش کشاورز بن در برخورد با دزدی چیست؟

رمزگان کنشی: این رمزگان به کنش‌های فیزیکی و زنجیره‌ای از وقایع در داستان اشاره دارد و این داستان از کنش‌های مکرر ساخته شده است:

- خواهر با عصبانیت به خانه برمی‌گردد و ماجرا را بازگو می‌کند.
- برادر به پارک می‌رود تا با توتال و دار و دسته‌اش روبه‌رو شود.
- برادر مجبور می‌شود برای اثبات شجاعتش هندوانه‌ای بدزدد.
- کشاورز بن او را دستگیر می‌کند و دربارهٔ عواقب تقلید کورکورانه، نصیحتش می‌کند.
- دارو دستهٔ توتال با ورود پدر توتال، گریزی دو تنی، از هم می‌پاشند.

رمزگان فرهنگی: داستان مفاهیمی از اخلاق، شجاعت، مسئولیت‌پذیری و تقلید کورکورانه را بازتاب می‌دهد. فرهنگ زندگی روستایی و اهمیت احترام به دیگران (مانند کشاورز بن و نحوهٔ برخورد او با برادر) نشان داده می‌شود. همچنین، نقل قول‌هایی مانند «بهتر است خودت فکر کنی» یا مقایسه با گوسفندان و جوجه‌ها از تمثیل‌های فرهنگی بهره می‌برد تا پیام داستان را انتقال دهند.

رمزگان معنایی: ندارد

رمزگان نمادین:

تضاد شجاعت و انجام رفتار خلاف و جسورانه: برادر بین نشان دادن شجاعت یا پیروی از اصول اخلاقی دچار کشمکش درونی است، برای مثال: «برادر هیچ علاقه‌ای نداشت با آنها [برای دزدیدن هندوانه] برو، اما از طرفی هم اصلاً دوست نداشت آنها فکر کنند که او یک جوجهٔ ترسو است». همچنین، پی‌رفت داستان نشان می‌دهد تلاش برای گرفتن حق (پس گرفتن اسباب‌بازی خواهر) یا گفتن حرف درست (جایی که خرس برادر تلاش داشت دار و دستهٔ توتال را متوجه اشتباهشان کند) مصادیق شجاعت است، در حالی که شجاعت از نظر شخصیت‌های منفی داستان، انجام رفتار خلاف و جسورانه مانند دزدی کردن یا اذیت همکلاسی‌هاست.

تبعیت کورکورانه در برابر تفکر مستقل: تقلید گروهی (مثل گوسفندها و جوجه‌ها) در مقابل تفکر مستقل برادر، تم اصلی داستان است که در قالب رمزگان نمادین بیان شده است.

تحلیل دریافت

مطابق با مشاهدات قصه‌گو، شرکت‌کنندگان در پژوهش قادر به شناسایی تعلیق‌های پنهان در داستان بودند و توانستند سرنوشت شخصیت‌ها و رویدادهای داستان را دنبال کنند. واکنش و پاسخ آنها نشان می‌داد که توانسته‌اند با زنجیره کنش‌هایی که به روایت کلی داستان شکل می‌دهد، ارتباط برقرار کنند و دریافت صحیحی از روایت کلی داستان داشته باشند، برای مثال، در اواسط داستان، قصه‌گو پرسید: «آیا خرس برادر که به توتال گفت طناب رو بده، اون‌ها هم خیلی ساده طناب رو بهش دادن؟» و همه شرکت‌کنندگان به این سؤال پاسخ منفی دادند و برخی با اضافه کردن برخی کنش‌ها، در پی آن بودند که رفتار خرس برادر را تصحیح یا کامل کنند که این امر نشان می‌دهد در دریافت فضای داستان موفق بوده‌اند، برای مثال گفتند: «من [اگر بودم] محکم می‌کشیدمش» یا «خرس برادر باید می‌انداختش تو برکه».

همچنین، برخی شرکت‌کنندگان به ویژگی شخصیت‌هایی که در داستان نقش فرعی را ایفا می‌کردند، توجه ویژه‌ای نشان دادند. در انتهای داستان از آنها پرسیده شد: «کدام شخصیت داستان را بیشتر دوست داشتید؟». هدف از طرح این پرسش، فهم دریافت کودکان نسبت به شخصیت‌های اصلی داستان بود. پاسخ پیش‌فرض پژوهشگر این بود که همگی خرس برادر را به عنوان شخصیت محبوب معرفی کنند، البته، تعداد هشت از ۱۵ نفر، پاسخ موردانتظار را ارائه دادند، اما در این میان پاسخ‌های دیگری نیز وجود داشت که حاکی از میزان درک و دریافت نمونه‌ها از کنش‌های داستان بود. برای مثال: «بابای توتال را دوست داشتم چون قوی بود» [اشاره به انتهای داستان که پدر توتال، آقای گریزلی دوئتی، هم در تصویر و هم در متن، قوی و درشت‌جثه توصیف می‌شود] یا «من دوست دارم جای مامان باشم چون گوجه می‌کاشت» [اشاره به ابتدای داستان، که وضعیت یک روز خوش و عادی خانواده خرس‌ها را به تصویر می‌کشید].

در داستان «عمرأ اگه بتونی»، استعاره «جوجه» برای فرد ترسو و تشبیه «گلّه گوسفندان» برای تقلید کورخانه و بدون تفکر به کار برده شد و با اینکه دو عنصر در ساخت روایت اصلی داستان نقش داشتند و در داستان صریحاً به معنای آن‌ها اشاره شد، با این حال، شرکت‌کنندگان واکنشی دال بر فهم این دو مورد نشان ندادند و در برابر پرسش‌هایی که قصه‌گو در خصوص این مورد مطرح می‌کرد، پاسخ‌های غیرمرتبط ارائه دادند. برای مثال:

قصه‌گو: «بن گفت که جوجه‌ها خیلی با هوش نیستند، اما اینقدر هم احمق نیستند که هر کس هر چی گفت گوش کنند.»

یکی از شرکت‌کنندگان: «این توله جوجه است؟»، [سایر نمونه‌ها دنبال تصویر جوجه در کتاب داستان بودند در حالی که این تصویر وجود نداشت].

قصه‌گو: «ته جوجه یک صفت است به معنای ترسو.»

یکی دیگر از شرکت‌کنندگان: «شب کی هست؟» [و پاسخ‌های بی‌ربط از این دست]

پیام اصلی این داستان، یعنی تمایز بین شجاعت و جسارت، و تمایز بین تقلید و تفکر مستقل، در قالب رمزگان نمادین ارائه شد. شرکت کنندگان در پژوهش اگرچه واکنشی دالّ بر دریافت این تقابل‌ها نشان ندادند اما نتیجه‌گیری آنها از داستان، با پیام اصلی بی‌ارتباط نبود. برای مثال:

قصه‌گو: «بچه‌ها از این داستان چی یاد گرفتید؟»

شرکت کنندگان: «که با هم دعوا نکنیم» [اشاره به زورگویی توتال در ابتدای داستان]

«نباید بدون اجازه چیزی را بگیریم» [اشاره به دزدی هندوانه]

«هیچ وقت نباید حرف کسی را که با من بدرفتاری می‌کنه، گوش کنیم» [اشاره به اینکه توتال،

شخصیت منفی داستان، از خرس برادر می‌خواهد تا برایشان دزدی کند]

جمع‌بندی تحلیل داستان شماره یک

تحلیل رمزگان‌های داستان «عمرآ اگه بتونی» و دریافت کودکان از آن نشان می‌دهد که شرکت کنندگان توانسته‌اند با ساختار روایی داستان و زنجیره کنش‌ها ارتباط برقرار کنند. رمزگان هرمنوتیک در قالب پرسش‌ها و تعلیق‌های داستان، توجه کودکان را جلب کرده و آن‌ها را درگیر پیگیری سرنوشت شخصیت‌ها کرده است. همچنین، تحلیل پاسخ‌ها نشان می‌دهد که کودکان فهم نسبتاً دقیقی از سیر وقایع و نقش شخصیت‌ها داشته‌اند؛ به‌ویژه آنکه در بازگویی و بازآفرینی کنش‌های شخصیت‌ها مشارکت فعال داشته‌اند. با این حال، دریافت آن‌ها از رمزگان نمادین داستان، یعنی دو استعاره کلیدی «جوجه» و «گلّه گوسفندان»، از درک انتزاعی ضعیف در این گروه سنی حکایت دارد. کودکان نتوانستند رمزگان معنایی و نمادین را به‌درستی رمزگشایی کنند. با این وجود، نتیجه‌گیری آن‌ها از داستان همچنان با پیام‌های اخلاقی متن هم‌راستا بود. پاسخ‌هایی مانند «نباید بدون اجازه چیزی را بگیریم» یا «نباید حرف آدم بد‌ها را گوش کنیم» نشان می‌دهد که آن‌ها توانسته‌اند به‌صورت تجربی و از طریق دنبال کردن پی‌رفت‌های داستان (رمزگان کنشی)، نکات اخلاقی داستان را دریافت کنند. این امر نشان می‌دهد که کودکان از طریق مشارکت فعال در روایت و نیز از طریق تعامل با شخصیت‌ها، قادر به دریافت پیام‌های اخلاقی داستان هستند، حتی اگر این دریافت از طریق نمادها یا استعارات صورت نگیرد.

داستان شماره دو

نام داستان: تأثیر بد

خلاصه: خرس خواهر و میراندا با هم دوست می‌شوند و برای بازی به جنگل می‌روند. در طی بازی برای همسایه‌ها مزاحمت ایجاد می‌کنند. همسایه‌ها به خرس مادر و مادر میراندا شکایت می‌کنند. آن‌ها از فرزندان خود می‌خواهند از همسایه‌ها عذرخواهی کرده و در صورت امکان، کار اشتباه خود را جبران کنند.

تحلیل نشانه‌شناسی

رمزگان هرمنوتیک: ندارد

رمزگان کنشی براساس گزاره‌های پی‌رفت:

۱. موقعیت متعادل تشریح نشده است و داستان با «خرس خواهر مثل یک ابر توفانی وارد خانه شد» شروع می‌شود.

۲. نیروی برهم‌زننده تعادل: خرس خواهر به‌خاطر قهرکردن با دوستانش و میراندا بخاطر دوری از دوستان قدیمی‌اش تنها و عصبانی هستند.

۳. ایجاد موقعیت نامتعادل: خرس خواهر و میراندا با هم دوست می‌شوند و با سه‌چرخه برای بازی به جنگل می‌روند. در طی بازی برای همسایه‌ها مزاحمت ایجاد می‌کنند و همسایه‌ها به خرس مادر و مادر میراندا شکایت می‌کنند.

۴. نیرویی برخلاف گزاره شماره ۲، موقعیت متعادل را ایجاد می‌کند: خرس مادر پس از شنیدن توضیحات خواهر، از او می‌خواهد همراه با میراندا، کارهای اشتباهشان را جبران و از همسایه‌ها عذرخواهی کنند.

۵. موقعیت متعادل ایجاد می‌شود: خرس خواهر نه‌تنها کارهای اشتباهش را جبران می‌کند، بلکه با دوستانش نیز آشتی می‌کند و میراندا را نیز با دوستانش آشنا می‌کند.

رمزگان فرهنگی

آداب معذرت‌خواهی و جبران اشتباهات: معذرت‌خواهی خواهر و میراندا از کشاورز بن و گریزلی گاس، فرهنگ حل‌وفصل مشکلات از طریق پذیرش اشتباهات را نشان می‌دهد.

رسم دوستی، زندگی اجتماعی و پذیرش دیگران: «به قول مامان: دوست زیاد داشتن خوبه»

رمزگان معنایی: ندارد

رمزگان نمادین: ندارد

تحلیل دریافت

در داستان تأثیر بد، رمزگان کنشی در پیشبرد روایت، نقش اصلی را بر عهده داشته است. بازخورد شرکت‌کنندگان این پژوهش، حین شنیدن داستان، حاکی از دریافت دقیق آنها از کنش‌هایی بود که در طول داستان اتفاق افتاد. برای مثال، قصه‌گو این پرسش را مطرح کرد: «این خانم پشت پنجره ناراحت یا عصبانی؟» و هدف از پرسش مذکور سنجش میزان توجه و درک مخاطب از روند روایت بوده است. پاسخ‌های دریافت شده، با آنچه در تحلیل رمزگان احصا شد، همسویی داشت:

شرکت‌کنندگان: «عصبانی که بچه‌ها کار زشت کردند و هم ناراحت که گل‌هاش خراب شده»

- «همش دارند کار بد می‌کنند»

- «خرابکاری می‌کنند.»

یا در مثالی دیگر:

قصه‌گو: «سیب‌های روی زمین را به هم نشون دادند و شروع کردند به خوردن» «به نظرتون قبل

از خوردن باید چه کار می‌کردند؟»

شرکت کنندگان: «اجازه می گرفتند»، «می شستند»، «اجازه می گرفتند»

یا در بخشی دیگر:

قصه گو: «بچه ها به نظرتون این آقا چه احساسی داره؟» [توله خرس ها با سه چرخه از روی سیمان تر جلوی خانه اش رد شده بودند]

شرکت کنندگان: «عصبانی»، «خیلی هم عصبانی»

قصه گو: «چرا عصبانی هست؟»

شرکت کنندگان: «چون کارش خراب می شه و نمی تونه برای مردم کار انجام بده»، «چون باید

خشک شه که هیچ ردی نمونه»

پیام اخلاقی داستان، از طریق رمزگان فرهنگی منتقل شده است: تمرکز بر فرهنگ عذرخواهی. آنچه شرکت کنندگان در پاسخ به پرسش های قصه گو عنوان کردند، نشان داد قادر به کدگشایی از این رمزگان و دریافت پیام اخلاقی آن، بوده اند و نتایجی همسو با مفهوم مدنظر نویسنده دریافت کرده اند. برای مثال:

قصه گو: «بچه ها چه طور مشکشون را حل کردند؟»

شرکت کنندگان: «عذرخواهی کردند» (۴ نفر)، «صحبت کردند»، «گل ها را کاشتند» (تلویحاً اشاره به جبران اشتباه)، «سیب ها را به باغبان پس دهند» (تلویحاً اشاره به جبران اشتباه).

قصه گو: از این داستان چی یاد گرفتید؟

شرکت کنندگان: «خرابکاری نکنیم» «معذرت خواهی کنیم» (۲ نفر): «روی گل ها نباید دوچرخه

سواری کنیم»، «آهسته تر باید دوچرخه سواری کنیم»

رمزگان فرهنگی دیگری که در این داستان وجود داشت، تشویق به تعامل و ارتباط با دیگران است که چندین بار در قالب عبارت «دوست زیاد داشتن خوبه!» عنوان شد، با این حال هیچ یک از شرکت کنندگان به این رمزگان اشاره ای نداشت. به عقیده پژوهشگر، یک علت می تواند این باشد که بر خلاف رمزگان فرهنگی «معذرت خواهی»، این رمزگان نمود پررنگی در زنجیره کنش ها و وقایع داستان نداشته است و چنین به نظر می رسد که شرکت کنندگان، مفاهیم را به صورت کلی و از طریق پی رفت های داستان درک می کنند و نه به صورت جزئی و از طریق ساختارهای کوچکتر مانند عبارات، استعاره ها و ...

جمع بندی تحلیل داستان شماره دو

در داستان تأثیر بد، رمزگان کنشی بیشترین نقش را در پیشبرد روایت ایفا می کند و کودکان به خوبی توانسته اند کنش ها و پیام های اخلاقی داستان را درک کنند. غیاب رمزگان معنایی و نمادین، روایت را ساده، شفاف و متناسب با سطح درک کودکان ساخته است. پاسخ های کودکان به پرسش های قصه گو نشان داد که آنان توانسته اند کنش شخصیت ها را دنبال کرده و رفتارهای درست و نادرست را تشخیص دهند. آن ها با عباراتی مانند «خرابکاری کردند»، «اجازه نگرفتند»، یا «عذرخواهی کردند»، به کنش های منفی و مثبت اشاره کرده و پیام هایی چون احترام به دیگران، جبران اشتباه، و عذرخواهی را

دریافت کرده‌اند. دریافت کودکان از رمزگان فرهنگی داستان نیز روشن است؛ آن‌ها به‌درستی مفهوم معذرت‌خواهی و جبران را بیان کرده و با پاسخ‌هایی چون «گل‌ها را کاشتند» یا «سیب‌ها را پس دادند» درک خود را از روایت نشان دادند؛ این بازخوردها بیانگر توانایی کودکان در رمزگشایی موفق از پیام‌های اخلاقی داستان است.

داستان شماره سه

نام داستان: گاف بزرگ

خلاصه: خرس خواهر به خانه دوستش لیزی می‌روند و فیلم «دردسر در دبیرستان» را تماشا می‌کنند که مناسب سن آنها نبود. خرس خواهر در این فیلم اصطلاحات خیابانی‌ای را می‌شنود که استفاده از آنها ناپسند است و بدون اینکه از این قضیه مطلع باشد، یکی از این اصطلاحات را در خانه به کار می‌برد. خرس مادر به او تذکر می‌دهد که استفاده از این کلمات کار درستی نیست و گاهی بزرگترها برای بیان خشم و عصبانیت از آن استفاده می‌کنند که این نیز یک عادت بد است.

تحلیل نشانه‌شناسی

رمزگان هرمنوتیک: ندارد

رمزگان کنشی بدین شرح است:

۱. تشریح موقعیت متعال: تماس تلفنی لیزی با خواهر و دعوت او به خانه.
 ۲. نیروی برهم‌زننده تعادل: دیدن فیلم ویدئویی که مناسب سن خواهر و لیزی نبود.
 ۳. ایجاد موقعیت نامتعادل: خواهر سر میز شام از کلمه نامناسبی استفاده کرد که باعث تعجب و ناراحتی پدر و مادرش شد؛ مثال: «بابا زبانش بند آمده بود و همان‌طور که چنگال را تا نزدیک دهانش برده بود، خشکش زده بود»
 ۴. نیروی برخلاف‌گزاره شماره ۲، موقعیت متعال را ایجاد می‌کند: مادر به خرس خواهر تذکر می‌دهد که نباید از کلمات نامناسب استفاده کند و استفاده از این کلمات لزوماً نشانه بزرگ‌شدن نیست.
 ۵. موقعیت متعال ایجاد می‌شود: همه چیز به حالت عادی باز می‌گردد: «مامان گفت: آیا این حرف‌ها برات معنی دارن، عزیزم؟ معنایی اما خواهر به خواب عمیقی فرو رفته بود.»
- رمزگان فرهنگی:** استفاده از ناسزا، دشنام و عبارات ناپسند برای افراد بزرگسال اگرچه پسندیده نیست اما قابل‌قبول و موردانتظار می‌باشد. مثال ۱:

بابا که از حالت شوک بیرون آمده بود گفت: «چی میگی؟ هان؟ اوه، آره خُب، گاهی اوقات البته هر از گاهی بزرگترها از این کلمات استفاده می‌کنن، مثلاً وقتی چکش رو روی انگشتشون می‌زنن یا انگشتای پاشون رو محکم به جایی می‌کوبن یا وقتی که با ماشین چمن زنی از روی شیلنگ آب رد می‌شن یا زمانی که بازیکن مهاجم گل رو از دست میدهند یا...»

مامان خیلی جدی گفت: «همین قدر کافیه، متشکرم! نکته مهم اینه که هیچ کس، حتی بزرگترها و به طور حتم توله‌ها نباید هرگز از چنین کلماتی استفاده کنن! حالا بیاین شیر ریخته شده روی میز رو تمیز کنیم»

مثال ۲:

آن روز وقتی مامان خواهر را در تختش می گذاشت، چیزی به یاد خواهر آمد. او گفت: «مامان، اگه اون کلمه‌های توی فیلم خوب نیستن، پس چرا توله‌ها و بزرگترها از اونا استفاده می کنن؟» مامان روی لبه تخت نشست و آهی کشید.

او گفت: «چون کار آسونیه. راه آسونی برای بزرگتر به نظر رسیدنه! راه آسونی برای جلب توجه کرده!»، بعد اضافه کرد: «بعد از مدتی تبدیل به عادت میشه، یه عادت بد!»
رمزگان معنایی: ندارد

رمزگان نمادین: تقابل کودکی و بزرگسالی: خرس خواهر نمادی از دنیای کودکی است که در آن معصومیت و الگوپذیری وجود دارد و خرس پدر و فیلم مخصوص بزرگسالان نمادی از دنیای بزرگسالی است که با القای مفاهیمی چون الگوبودن و برخی هنجارشکنی‌ها، مانند استفاده از الفاظ ناپسند توصیف شده است.

تحلیل دریافت

داستان «گاف بزرگ» در ساختار روایی خود از سه رمزگان کنشی، فرهنگی و نمادین بهره می برد و پیام اصلی آن، پرداختن به آثار منفی تماشای فیلم‌های نامناسب برای سن کودکان، از جمله یادگیری کلمات ناپسند، است. در این میان، رمزگان کنشی بیشترین نقش را در انتقال این پیام ایفا کرده است. بررسی پاسخ‌های شرکت کنندگان نشان می دهد که آن‌ها توانسته‌اند درک نسبتاً کاملی از رمزگان کنشی این داستان داشته باشند، پیام اصلی آن را درک کنند و روایت را به درستی دنبال نمایند. برای مثال:

قصه گو: «چه‌ها از این داستان چی یاد گرفتید؟»

شرکت کنندگان: «فیلم‌های مناسب سنمون را ببینیم»، «من اگر فیلم بد باشه سریع تلویزیون را خاموش می کنم»، «وقتی بزرگ شدم، می بینم»، «من اصلاً نمی بینم اگر مناسب سنم نیست»، «اگر فیلم مناسب سنم نباشه می روم تو اتاقم»

از سوی دیگر، نام داستان و رخدادها، به مجرای استفاده از یک واژه ناپسند توسط شخصیت «خرس خواهر» اشاره دارد، این موضوع نیز توسط شرکت کنندگان دریافت شد و به این موضوع اشاره داشتند. برای نمونه:

قصه گو: «به نظرتون خرس خواهر چه کار کرد که همه تعجب کردند؟»

یکی از شرکت کنندگان: «یک کلمه‌ای می گه که عجیب و اینها تعجب کردند»

قصه گو: «فکر می کنید چی گفت؟»

یکی از شرکت‌کنندگان: «خاک تو سرت» [نمونه به عبارت ناپسندی که در ذهن خودش دارد، اشاره می‌کند، در متن اصلی، کلمات ناپسندی که داستان به آن اشاره داشت «اوه، گندت بزن» یا «اوه، خاک عالم» بودند]

همچنین، نمونه‌ها موضوع یادگیری الفاظ ناپسند از طریق برنامه‌های بزرگسالان را نیز دریافت کردند:

قصه‌گو: «خرس خواهر این کلمه را از کجا یاد گرفته؟»

شرکت‌کنندگان: [چند نفر به‌طور همزمان] «از تلویزیون»

در بخش تحلیل رمزگان گفته شد که رمزگان فرهنگی در داستان تأثیر بد، به این اشاره دارد که در فیلم‌های بزرگسال، استفاده از عبارات ناپسند و اصطلاحات خیابانی، امری مورد انتظار و پذیرفته‌شده توسط عموم است و گاهی بزرگسالان نیز از این الفاظ استفاده می‌کنند. در قسمتی از داستان نیز صراحتاً به این موضوع اشاره شده است؛ با این حال، حتی زمانی که قصه‌گو با طرح پرسش‌هایی، ذهن مشارکت‌کنندگان را به سمت این رمزگان راهنمایی کرد، نشانه‌ای دال بر دریافت این رمزگان توسط شرکت‌کنندگان شناسایی نشد و می‌توان ادعا کرد کودکان حاضر در این پژوهش، رمزگان فرهنگی داستان را درک نکرده‌اند.

قصه‌گو: «چرا خرس‌های بزرگتر از اون کلمه بد استفاده کردن؟»

شرکت‌کنندگان: «چون تلویزیون دیده بودن»، «اون فیلم رو نباید می‌دیدن»، «نباید حرف زشت بزنیم» [مشارکت‌کنندگان بعد از چند بار پرسش و زمانی که مورد خطاب قرار گرفتند به این پرسش پاسخ دادند، اغلب پاسخ‌های نامرتبط بود که نشان می‌داد آن بخش‌هایی از داستان که به این رمزگان اشاره داشته را دریافت نکرده‌اند]

در مصاحبه‌هایی که در متن تحلیل آمده، شواهد مستقیمی از درک رمزگان نمادین توسط کودکان دیده نمی‌شود. رمزگان نمادین این داستان، یعنی تقابل کودکی و بزرگسالی (یعنی تقابل میان معصومیت، الگوپذیری و تقلید کودکان از یک‌سو و رفتارهای هنجارشکنانه یا پذیرفته‌شده بزرگسالان از سوی دیگر)، در سطحی انتزاعی و ضمنی‌تر قرار دارد. اما پاسخ‌های کودکان بیشتر بر سطح کنشی و ظاهری روایت تمرکز داشتند، مثل: «فیلم‌های مناسب سنمون را ببینیم»، «اگر فیلم بد باشه تلویزیون رو خاموش می‌کنم»، «وقتی بزرگ شدم، می‌بینم» و پاسخ‌هایی در خصوص اینکه خرس خواهر چه واژه‌ای گفت و چگونه این واژه را آموخت.

این پاسخ‌ها نشان می‌دهد که کودکان توانسته‌اند رفتار نامناسب خرس خواهر و منشأ آن را شناسایی کنند، اما به لایه نمادین (مثل اینکه چرا بزرگ‌ترها نقش الگو دارند، یا چطور دنیاها را کودکان و بزرگسالی با هم در تضادند) اشاره‌ای نکرده‌اند. بنابراین، هیچ نشانه‌ای در مصاحبه‌ها دال بر درک صریح یا حتی ضمنی رمزگان نمادین دیده نمی‌شود. اگر بخواهیم دقیق‌تر بگوییم: کودکان بیشتر به «نتیجه رفتاری» توجه داشتند تا به «مفهوم نمادین» پشت آن.

جمع‌بندی تحلیل داستان شماره سه

در جمع‌بندی می‌توان گفت داستان «گاف بزرگ» با بهره‌گیری از رمزگان‌های کنشی، فرهنگی و نمادین، پیام روشنی درباره تأثیر منفی محتوای نامناسب برای کودکان منتقل می‌کند، به‌ویژه در زمینه یادگیری و تکرار واژه‌های ناپسند. در این میان، رمزگان کنشی بیشترین سهم را در ساخت روایت و القای پیام اصلی بر عهده داشته است. تحلیل پاسخ‌های کودکان نشان داد که آن‌ها روایت را به‌درستی دنبال کرده، پیام کلی داستان را درک کرده‌اند و توانسته‌اند ارتباط میان تماشای فیلم نامناسب و استفاده از واژگان ناپسند را تشخیص دهند اما نشانه‌ای از درک تفاوت میان دنیای کودکان و دنیای بزرگسالان (رمزگان نمادین) در پاسخ‌هایشان مشاهده نشد. در مورد رمزگان فرهنگی، شواهدی مبنی بر درک این رمزگان به‌دست نیامد. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که درک کودکان شرکت‌کننده در پژوهش عمدتاً ناظر بر رمزگان کنشی و پیام سطحی و ملموس داستان بوده و مفاهیم فرهنگی که به‌صورت ضمنی مطرح شده‌اند، برای آن‌ها قابل شناسایی نبوده است.

ع نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش، تحلیل چگونگی به‌کارگیری رمزگان پنج‌گانه بارت (کنشی، هرمنوتیک، معنایی، فرهنگی و نمادین) در متون داستانی کودک و بررسی نحوه دریافت این رمزگان‌ها از سوی مخاطبان کودک بوده است. در این راستا، سه داستان کودک تحلیل شدند و با اتکا به نظریه تحلیل دریافت، دریافت کودکان از معانی پنهان بررسی شد. نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، در موارد زیر ارائه شده‌اند:

الف) رمزگان کنشی به‌مثابه پلی ارتباطی میان متن و کودک

در هر سه داستان مورد مطالعه، رمزگان کنشی نقشی محوری در پیشبرد و ساختاردهی روایت ایفا نموده است. درک و تفسیر شخصیت‌ها و رویدادها توسط خوانندگان، عمدتاً از طریق همین رمزگان میسر شده است. کنش‌هایی نظیر خرابکاری، عذرخواهی، مقابله با شر یا تلاش برای جبران، نه‌تنها شاکله اصلی روایت را تشکیل داده‌اند، بلکه زمینه‌ای برای تعامل کودکان با جهان داستان فراهم کرده‌اند.

توانش روایی یا هوش روایی عبارت است از قابلیت افراد در درک و بیان داستان (ناصری و مالمیر، ۱۴۰۲: ۵۷). این تمرکز شدید بر کنش‌های محسوس، با مفهوم توانش روایی انسان همسو است زیرا انسان همواره جهان و رویدادها را در قالب ساختارهای داستانی و در بستر زمان درک و بازنمایی می‌کند. این امر به‌ویژه با توجه به نظریه رشد شناختی پیازه توجیه‌پذیر است؛ چرا که کودکان در سنین هدف، اغلب در مرحله عملیات عینی^۱ (پیاژه، ۱۹۷۲) قرار دارند. از این منظر، ساختارهای داستانی که مبتنی بر زنجیره‌ای از کنش‌های پی‌درپی، محسوس و ملموس هستند، برای آن‌ها به سادگی قابل‌درک و پیگیری است و از این طریق، توانش روایی آنان در فهم داستان تقویت می‌شود. این رمزگان بیشترین

^۱ Concrete Operational Stage

سهم را در فرآیند معناسازی آنان داشته است. علاوه بر این، یافته‌های تحقیق حاضر با دیدگاه رولان بارت (بارت، ۱۹۷۴) نیز همسویی دارد؛ وی رمزگان کنشی را نیروی محرک اصلی روایت تلقی می‌کند و آن را واجد بار معنایی مستقیم، صریح و بلاواسطه می‌داند که برای مخاطب عام و به‌ویژه مخاطب کودک، در دسترس‌ترین لایه معنایی است و به طور مؤثر به ایجاد فهم و تقویت قابلیت داستان‌سازی در او کمک می‌کند.

ب) رمزگان هرمنوتیک؛ تجربه تعلیق و کنجکاوی کودکان

رمزگان هرمنوتیک نیز در ایجاد کنش داستانی و درگیرسازی ذهنی شرکت‌کنندگان تأثیر داشت. ساختارهای مبتنی بر تأخیر در افشای اطلاعات، پرسش‌های معلق و تعلیق‌های روایی، موجب شده‌اند آنها در فرایند پیش‌بینی و رمزگشایی مشارکت فعال‌تری داشته باشند. این تجربه رمزگشایی، آن‌گونه که نظریه تحلیل دریافت (استیگر، ۲۰۰۵) مطرح می‌کند، به بازسازی معنا توسط مخاطب می‌انجامد؛ به‌ویژه در سنین پایین که تجربه زیسته، زبان محدود، و ظرفیت‌های انتزاعی در حال رشد هستند، رمزگان هرمنوتیک زمینه‌ای برای شکل‌گیری معنا از طریق فرآیند «پرسش و کشف» ایجاد می‌کند. البته با توجه به اینکه تنها یک داستان از سه داستان از این رمزگان برخوردار بود، تعمیم این نتیجه‌گیری نیازمند مطالعات بیشتری می‌باشد.

ج) محدودیت در رمزگشایی از رمزگان‌های نمادین، معنایی و فرهنگی

تحلیل دریافت شرکت‌کنندگان از رمزگان‌های نمادین، معنایی و فرهنگی، نشان‌دهنده نوعی شکاف تفسیری است. رمزگان نمادین، که شامل استعاره‌هایی چون «جوجه» (نشانه ترس) و «گله گوسفندان» (نشانه تقلید کورکورانه) بود، اغلب فراتر از ظرفیت انتزاعی آنها قرار داشت. شرکت‌کنندگان نتوانستند به‌صورت مستقیم این مفاهیم را رمزگشایی کنند، هرچند در برخی موارد می‌توانند به‌صورت ضمنی و از طریق تفسیر تجربه‌محور، معانی کلی اخلاقی را دریافت کنند. (نودلمان، ۲۰۰۸؛ استیگر، ۲۰۰۵)؛ این امر نشان می‌دهد که رمزگان‌های سطح بالا نیاز به بسط روایت از طریق کنش‌های ملموس یا پشتیبانی تصویری برای فهم بهتر کودکان را دارند.

رمزگان معنایی و فرهنگی نیز که معمولاً به لایه‌های ضمنی‌تر زبان، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی مربوط می‌شوند، در درک مستقیم شرکت‌کنندگان نمود چندانی نداشتند. عدم شناخت از نظام‌های فرهنگی بزرگسالان و فقدان تجربه زیسته کافی موجب شد که آنها در تفسیر این رمزگان‌ها با چالش مواجه شوند. از طرفی دیگر، یافته‌های مصاحبه نشان داد که رمزگان فرهنگی و معنایی در داستان‌ها، حتی زمانی که توسط راوی و قصه‌گو کدگشایی شوند نیز تأثیر مشهودی در دریافت کودکان از آن رمزگان نخواهند داشت؛ یافته‌ای که با پژوهش عبداللهیان و عاله‌پور نیز هم‌راستاست، زیرا هر دو نشان می‌دهند کودکان در فهم پیام‌های فرهنگی [در پویانمایی‌ها]، اغلب بر دانش پیشین خود متکی

¹ Staiger

² Nodelman

هستند و متن رسانه‌ای نمی‌تواند شروع‌کننده جریان فکری مستقل باشد، بلکه در آموزش، نقش مکمل را ایفا می‌کند و آموخته‌های پیشین آنها را تأیید می‌کند. (عبدالهیان و عاله‌پور، ۱۳۹۹:۲۵۳)

(د) هم‌راستایی نسبی دریافت کودکان با نیت مؤلف

با وجود این محدودیت‌ها، نتایج نشان می‌دهد که در اکثر موارد، شرکت‌کنندگان توانسته‌اند پیام‌های اخلاقی داستان را که از طریق رمزگان کنشی و روایت خطی منتقل شده‌اند، به‌درستی دریافت کنند. این امر حاکی از آن است که اگرچه دریافت آنها الزاماً منطبق بر رمزگان نمادین یا معنایی نیست، اما از طریق تعامل فعال با کنش‌ها و موقعیت‌های داستانی، معنای متن به‌شکل غیرمستقیم بازنمایی و دریافت می‌شود. درواقع، معنا نه از طریق رمزگشایی نظام‌مند بلکه از طریق تجربه روایت، عمل، و مشارکت احساسی در داستان، بازسازی و دریافت شده است. (هال، ۱۹۸۰)

در مجموع، پژوهش حاضر نشان می‌دهد که رمزگان‌های پنج‌گانه بارت در متون کودک کارکردی نابرابر دارند. رمزگان‌هایی که با سطح شناختی، تجربه زیسته و کنش‌محوری کودک همسو هستند، نظیر رمزگان کنشی و هرمنوتیک، در انتقال پیام و برقراری ارتباط موفق‌تر عمل کرده‌اند. در مقابل، رمزگان‌های فرهنگی و نمادین که ماهیتی انتزاعی و ضمنی دارند، کمتر توسط شرکت‌کنندگان درک شده‌اند. از این گزاره می‌توان نتیجه گرفت که طراحی متون کودکان نباید صرفاً مبتنی بر انتقال ارزش‌های فرهنگی یا مفاهیم انتزاعی باشد، بلکه باید از طریق ساختارهای کنشی، دیالوگ‌های عینی و موقعیت‌های ملموس، این مفاهیم را برای مخاطب کودک قابل تجربه و فهم نماید.

۷. پیشنهادها

فضای پژوهشی گسترده‌ای جهت مطالعه «دریافت مخاطب کودک» وجود دارد. تنوع فرهنگی، زبانی، اقتصادی و جنسیتی کودکان فرصت‌های ارزشمندی را برای پژوهشگران فراهم می‌کند تا به تحلیل‌های عمیق‌تری درباره معناسازی، تفسیر، و واکنش‌های مخاطبان کودک نسبت به متون ادبی یا رسانه‌ای بپردازند. پرداختن به این حوزه می‌تواند به توسعه مطالعات بینارشته‌ای در زمینه ادبیات کودک، روان‌شناسی رشد، جامعه‌شناسی، و آموزش کمک شایانی کند. از این رو، برای انجام پژوهش‌های آتی موضوعات زیر پیشنهاد می‌شود:

- دریافت کودکان در بازه‌های مختلف سنی از متون رسانه‌ای متفاوت (کمیک و کتاب‌های مصور، نمایش، پویانمایی، کلیپ‌های تبلیغاتی و ...):
- از آنجا در نظریه دریافت به تفاوت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی توجه ویژه‌ای نشان داده می‌شود، پژوهش در خصوص موارد زیر پیشنهاد می‌شود:
- دریافت کودکان با پیش‌زمینه‌های اجتماعی-اقتصادی متفاوت؛
- دریافت کودکانی با زبان‌های مادری مختلف؛
- بررسی مجزای دریافت دختران و پسران به‌منظور تحلیل تفاوت‌های جنسیتی در سلیقه و نوع خواندن؛

- مقایسه دریافت کودکان در مناطق شهری و روستایی از نظر دسترسی به منابع و تأثیر آن بر دریافت متن

۸. محدودیت‌های پژوهش

این پژوهش از نوع کیفی بوده و با رویکردی تفسیری به تحلیل داده‌ها پرداخته است، از این رو، یافته‌ها قابلیت تعمیم به کل جامعه هدف (کودکان ۵ تا ۷ سال) را ندارند. در راستای اهداف کیفی، نمونه‌ها به صورت هدفمند و در تعداد محدود انتخاب شدند. افزون بر این، به دلیل محدودیت‌های زمانی و اجرایی، امکان گسترش مطالعه به سایر مناطق جغرافیایی فراهم نشد. جامعه مورد بررسی شامل گروهی از دختران بود که به دلیل سهولت دسترسی انتخاب شدند؛ با این حال، انجام پژوهش‌های مشابه بر نمونه‌های پسر نیز ضروری است تا امکان مقایسه نتایج و بررسی تفاوت‌های احتمالی میان دو جنسیت فراهم شود. در بخش پیشنهادها نیز تأکید شده است که گسترش دامنه جغرافیایی، افزایش حجم نمونه و انجام مطالعات تطبیقی بر اساس متغیرهای جنسیتی و فرهنگی می‌تواند زمینه‌ساز تحقیقات آتی در این حوزه باشد.

منابع فارسی

زنجانبر، امیرحسین (۱۴۰۰). «مقایسه هویت‌یابی در سه داستان کودک با موضوع مشترک مدارنگی: از منظر نشانه‌شناسی فرهنگی». *نقد ادبی*، شماره ۵۳، ۷۳-۱۱۶.

<https://www.magiran.com/p2262507>

پین، مایکل (۱۹۹۷)، *فوکو، بارت و آلتوسر*، ترجمه پیام یزدانجو (۱۳۹۲). تهران: نشر مرکز.

سجادی، بختیار، بابایی، پیام (۱۴۰۳). «بررسی نشانه‌شناختی داستان از منظر «خواندنی» و «نوشتنی» در نظریه رولان بارت: مطالعه موردی «فارسی شکر است» اثر جمالزاده و «س.گ.ل.ل.» اثر هدایت». *پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد*، ۳(۴)، ۵۷-۷۸.

doi: 10.22034/jls.2024.141008.1092

صابری، کورش، نظری طرهان، لیلا (۱۳۹۶). «بررسی نشانه‌شناختی تصاویر کتب کودکان بر اساس رویکرد نشانه‌شناسی اجتماعی: مطالعه موردی کتاب فارسی پایه اول دبستان». *مطالعات زبان‌ها و*

گویش‌های غرب ایران، ۱۹(۵)، ۱۱۹-۱۴۰. <https://www.magiran.com/p1856892>

عبداللهیان، حمید، عاله پور، مانیا (۱۳۹۹). دریافت کودکان از مفاهیم انتقادی پویانمایی‌های «دلیر» و «یخ‌زده». بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۲)، ۲۳۳-۲۵۵.

<https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.82685>

عموئیان، فروغ، نامور مطلق، بهمن (۱۴۰۱). نشانه‌شناسی عروسک باربی با اسطوره‌شناسی‌های رولان بارت. باغ نظر، ۱۹(۱۱۲)، ۵۳-۶۶.

<https://sid.ir/paper/1001833/fa>.

کریمی فیروزجایی، علی، احمدخانی، محمدرضا، عباسی، ناهید (۱۳۹۸). تحلیل نشانه‌شناسی داستان‌های کودک و نوجوان تاجیکی. نقد زبان و ادبیات خارجی، ۱۶(۲۲)، ۱۳-۳۶.

https://clls.sbu.ac.ir/article_100120.html

گنجی، محمد، نیکخواه قمصری، نرگس، فروغی، سمانه (۱۴۰۰). مطالعه نشانه‌شناختی تصویر کودک در انیمیشن ایرانی «مهارت‌های زندگی برای کودکان». مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۲۲(۵۴) (مسلسل

۸۶)، ۲۷۴-۲۵۷. <https://sid.ir/paper/415436/fa>

گنجی، محمد، نیکخواه قمصری، نرگس، فروغی، سمانه (۱۳۹۸). نشانه‌شناسی تصویر کودک در فیلم‌های انیمیشن (مطالعه موردی: مجموعه انیمیشن ایرانی «بچه‌های ساختمان گل‌ها»). مطالعات میان‌رشته‌ای/ارتباطات و رسانه، ۲(۶)، ۵۱-۷۰.

https://jiscm.iribu.ac.ir/article_104334.html

مک‌کویل، دنیس (۱۹۷۷). مخاطب‌شناسی. ترجمه مهدی منتظر قائم (۱۳۸۷). تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.

ناصری، شهلا و مالیر، تیمور (۱۴۰۳). «پیکربندی روایت، کانونی‌سازی و نشانه-معناشناسی داستان کوتاه ماه نیمروز». پژوهش‌های زبان‌شناسی: نظریه و کاربرد، ۲(۲)، ۴۹-۷۸.

doi: 10.22034/jls.2024.140795.1077

References

- Abdollahyan, H., & Alepour, M. (2021). Children's Reception of Critical Contents in Brave and Frozen. *Journal of Social Problems of Iran*, 11(2), 233-255. doi: 10.22059/ijsp.2021.82685. [In Persian].
- Amoian, F., & Namvar Motlagh, B. (2022). Semiotic Analysis of Barbie Dolls Using Roland Barthes' Mythologies. *Bagh-E Nazar*, 19(112), 53-66. SID. <https://sid.ir/paper/1001833/en>. [In Persian].
- Barrett, M. S. (2015). Attending to "culture in the small": A narrative analysis of the role of play, thought and music in young children's world making. *Research Studies in Music Education*, 38(1), 41-54. <https://doi.org/10.1177/1321103X15603557>

- Barthes, R. (1974). *S/Z*, (Translated by Richard Miller), New York: Hill and Wang.
- Buckingham, D. (2000). *After the Death of Childhood: Growing up in the Age of Electronic Media*. Polity Press.
- Dweich, Z. A., & Al Ghabra, I. M. M. M. (2022). Cartoons: Themes and lessons: A semiotic analysis. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 18(2).
- Ganji, M., Nikkha hghamsari, N., & Foroughi, S. (2020). A Semiotic Study of Child's Image in Animation Films (Case Study: Animation TV Series - Children of Golha Residents). *Journal of Interdisciplinary Studies in Communication and Media*, 2(6), 51-70. doi: 10.22034/jiscm.2020.215893.1091. [In Persian].
- Ganji, M., & Nik Khah Ghamsari, N., & Forughi, S. (2021). A Semiotic Study of The Image of a Child in The Iranian Animation "Life Skills for Children". *Journal Of Culture-Communication Studies*, 22(54) (86), 257-274. SID. <https://sid.ir/paper/415436/fa>. [In Persian].
- Hall, S. (2019). "Encoding-Decoding (1980)." *Crime and media*. Routledge, 44-55.
- Isnah, E. S., Subandiyah, H., & Pairin, U. (2021, December). Cross-Cultural Narratives in Literature for Children: A Cyber Semiotics Analysis. In *International Seminar on Language, Education, and Culture (ISOLEC 2021)* (pp. 91-95). Atlantis Press.
- Karimi firozjaei, A., Ahmadkhani, M., & Abbasi, N. (2019). A Semiotic Analysis of Tajik Children and Adolescence Stories. *Critical Language and Literary studies*, 16(22), 13-36. doi: 10.29252/clls.16.22.13. [In Persian].
- Kaziaj, E., & Van Bauwel, S. (2017). The ignored audience: A multi-method reception study on children and television news in Albania. *Childhood*, 24(2), 230-244. <https://doi.org/10.1177/0907568216681058>
- McQuail, D. (1997). *Audience Analysis*. (M. Montazer Ghaem, Trans., 2008). Tehran: Media Studies and Research Center. [In Persian].
- Morley, D. (1994). *Television Audiences and Cultural Studies*. London: Routledge.
- Naseri, S., & Malmir, T. (2025). Narrative Configuration, Focalization, and Semantic-Semiotic of the Story of Midday Moon. *Linguistic Studies: Theory and Practice*, 2(2), 49-78. doi: 10.22034/jls.2024.140795.1077.[In Persian].
- Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult: Defining Children's Literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

- O'Shea, C. (2015). Let them speak: using reception analysis to understand children's relationship with fiction. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies*, 33(2), 217-226.
- Payne, M. (2013). *Reading knowledge: An introduction to Barthes, Foucault and Althusser*, (Translated by Payam Yazdanjoo), Tehran: Markaz publication. [In Persian].
- Piaget, J. (1972). *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books.
- Saberi, K., & Nazari Tarhan, L. (2017). A Social Semiotic Approach to Children's Books: Focus on Persian Book of the First Grade of Primary School. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 5(19), 119-140. [In Persian].
https://jlw.razi.ac.ir/article_799.html?lang=en
- Sadjadi, B. and Babaie, P. (2025). A Semiotic Study of Story in Terms of the Concepts of Readerly and Writerly in Roland Barth's Theory: A Case Study of Jamalzadeh's "Persian is Sugar" and Hedayat's "S.G.L.L". *Linguistic Studies: Theory and Practice*, 3(4), 57-78. doi: 10.22034/jls.2024.141008.1092.[In Persian].
- Staiger, J. (2005). *Media reception studies*. New York: New York University Press.
- Stamou, A. G., Maroniti, K., & Griva, E. (2015). Young children talk about their popular cartoon and TV heroes' speech styles: media reception and language attitudes. *Language Awareness*, 24(3), 216-232. <https://doi.org/10.1080/09658416.2015.1075545>
- Zanjanbar, A.M. (2022). A comparison of "identity discovery" in Three Children's Stories with the common theme of crayons: From the perspective of cultural semiotics, *Quarterly Journal of Literary Criticism*, 53, 73-116. [In Persian].
<https://www.magiran.com/p2262507>